

BARIS S., AKSAKAYA R. & BILGIN C. 1984. *The birds of Kizilcahaman* (Birds of Turkey 3). Kasparek, Heidelberg. 36 p. Prijs DM 4 (te bestellen door overmaking van dit bedrag op post-scheckkonto Karlsruhe 21 44 57 -758 ten name van M. Kasparek onder vermelding van „Birds of Turkey 3”).

De Kizilcahaman regio ligt ten noorden van Ankara op de overgang van de open gebieden van Centraal-Anatolië naar de enorme bossen van Noord-Anatolië. Deze overgang staat borg voor een grote verscheidenheid aan biotopen.

Tot mei 1984 werden in dit 10 km² grote gebied 160 vogelsoorten gezien. Het is vooral belangrijk voor roofvogels: Arendbuiser, Dwergarend, Aagier en Monniksgier werden met zekerheid broedend vastgesteld, en van nog eens 12 soorten wordt het broeden vermoed. In totaal werden er 29 roofvogelsoorten waargenomen. Daarnaast zijn met name zangvogels goed vertegenwoordigd.

Het boekje is overzichtelijk ingedeeld met aandacht voor fysiognomie, klimaat, vegetatie, activiteiten van vogelaars, natuurbeschermingsbelangen en tips voor vogelaars ten aanzien van bereikbaarheid van het gebied en accommodatie. Het grootste deel van het boekje wordt in beslag genomen door een soortenlijst. Een Turkse samenvatting en een literatuurlijst besluiten dit enthousiasmerende deel.

Rob G. Bijlsma

DRAULANS D. 1984. *Dagroofvogels te Mol-Postel en omgeving*. De Wielewaal, Turnhout. 96 p. Prijs c. f 10,— (te bestellen bij De Wielewaal, Graatakker 11, B-2300 Turnhout).

Dit boek geeft een compilatie van niet-systematisch verzamelde waarnemingen aan roofvogels in een gebied van 8000 ha ten noordoosten van Antwerpen. De nadruk ligt daarbij op de afgelopen 35 jaar. Door het ontbreken van een gestandaardiseerde werkwijze is het moeilijk de waarnemingen in het juiste perspectief te plaatsen. Voor de periode 1949-82 wordt wel de waarneemfrequentie gegeven (uitgedrukt in aantal excursiedagen per week, maand, jaar), maar dit is niet voldoende om de toegenomen inzet en kennis van waarnemers gedurende het laatste decennium naar waarde te kunnen schatten. Bovendien is in de tekst het materiaal van Mol-Postel en omgeving niet goed gescheiden gehouden van gegevens uit andere gebieden.

Desondanks is het een zinvolle, enthousiasmerende (hoe belangrijk!) samenvatting geworden, nog verlevendigd door de evocatieve pentekeningen van Bruno Callebout. Per soort wordt uitgebreid ingegaan op doortrek, habitatkeus, broedbiologie, gedrag en voed-

sel. Het aantal waarnemingen is veelal gering, maar door de compilatie treden toch trends aan het daglicht. De toename van Buiser, Havik, Sperwer en Bruine Kiekendief en de afname van Grauwe Kiekendief en Slechtvalk sinds de beginjaren zeventig laat aan duidelijkheid niets te wensen over. Ook roept de tekst vele vragen op, zoals de frequentie waarmee 3-legsels bij Wespindieven voorkomen, het belang van insecten in het menu van Boomvalken (en zijn daar seizoenvariaties in te ontdekken) en vele andere. Dit boek lijkt me dan ook een uitstekende eerste stap op weg naar langlopend, systematisch onderzoek.

Rob G. Bijlsma

BLOCH D. & SØRENSEN S. 1984. *Yvirlit yvir Føroya fuglar*. Føroya Skúlabókagrunnur, Tórshavn. 84 p. Prijs DKr 64 (te bestellen bij Føroya Náttúrugripasarn, Debesartnød, DK-3800 Tórshavn, Faeröer).

Deze soortenlijst van vogels van de Faeröer eilanden is zowel in de eigen taal (p. 7-32) als in het Engels (p. 33-58). Van iedere soort wordt een korte karakteristiek van het voorkomen gegeven; bij broedvogels is een aantalsopgave vermeld. In een aantal gevallen wordt nog een nadere toelichting gegeven. Zo luidt voor de Roodkeelduiker de tekst: „Scarce summer resident, passage migrant and occasional winter visitor. Breeding population: 10-15 pairs.” De lijst telt 252 soorten waarvan 49 regelmatig als broedvogel voorkomen.

MILDENBERGER H. (red.) 1985. *Die Vögel des Rheinlandes*, 2. Kilda, Greven. X + 646 p. Prijs DM 49.

Drie jaar na de verschijning van deel 1 van *Die Vögel des Rheinlandes* (vgl. *Limosa* 58: 83-84) ligt nu deel 2 in de boekhandel. In dit deel worden de resterende soorten, meest zangvogels, behandeld. De opzet van het boek wijkt nauwelijks af van deel 1; verspreiding (meestal zonder kaart), aantallen en aantalsschommelingen, voorkomen in de loop van het jaar, biotoop, broeddichtheid, broedbiologie en vondsten van geringe de vogels krijgen uitgebreide aandacht. De autecologische georiënteerde lezer kan in deze soortbesprekingen zijn hart ophalen.

De broeddichtheden zijn gebaseerd op inventarisatie van 260 proefvlakken met een oppervlakte van minstens twee ha verdeeld over 56 biotooptypen. Voor 63 talrijke soorten werden op grond van deze gegevens diagrammen samengesteld, waaruit broeddichtheden naar regio en habitat kunnen worden afgelezen. De beschrijving van de broedbiologie is overwegend geba-

seerd op de niet geringe activiteiten van Mildenerger. De nadruk ligt hierbij op nestplaatskeuze, nesthoogte, legselgrootte per regio/maand/decade, aantal broedsels per jaar en broedsucces. Het aantal gevonden voltallige legfels per soort is indrukwekkend (o.a. Heggenus 334, Bosrietzanger 415, Merel 1655, Zanglijster 679, Vink 340). Het is daarom jammer dat niet is gekozen voor een gedetailleerdere uitwerking, zoals wel is gebeurd bij Bosrietzanger, Zwartkop en Kneu. Ringmeldingen zijn alleen opgenomen wanneer ze informatie geven over herkomst- en overwinteringsgebieden, trekbanen en plaatstrouw. Zo zijn er interessante terugvangsten van Waterpiepers in opeenvolgende winters op dezelfde slaappleats.

Het boek heeft één cruciaal gemis, namelijk de beschrijving van de gevolgde werkwijze. Zodoende valt er niets te zeggen over de betrouwbaarheid van de proefvlakinventarisaties, te meer daar veel proefvlakken kleiner dan 10 ha waren. Hetzelfde geldt voor de broedbiologische gegevens: wanneer wordt een legsel voltallig genoemd, is het hele broedseizoen gezocht naar nesten en wat is het effect van de zoekactiviteiten op het broedsucces geweest? Jammer is ook het ontbreken van een totaalvisie; zo worden in het hoofdstuk over aantalsfluctuaties vele detailstudies met vaak tegengestelde resultaten uit de kast gehaald zonder dat duidelijk wordt of de soort in Rijnland voor- of achteruitgaat.

Laat deze kritiek echter niemand ervan weerhouden het boek te kopen. Het is een schatkamer vol informatie, bovendien goed gedrukt en gebonden en welhaast prehistorisch geprijsd!

Rob G. Bijlsma

ÖLSCHLEGEL H. 1985. *Die Bachstelze*. (Neue Brehm-Bücherei 571) Ziemsen, Wittenberg. 191 p. Prijs DM 22,80.

Dit boekje behandelt zowel de Witte Kwikstaart als de Rouwkwikstaart, terwijl andere ondersoorten hier en daar eveneens ter sprake komen. Veel aandacht wordt besteed aan morfologie (27 p.) en broedbiologie (47 p.), terwijl ook trek en overwintering goed vertegenwoordigd zijn (39 p.). In het voorwoord zet de schrijver uiteen dat deze monografie vooral beoogt een overzicht te geven van de huidige kennis van de soort. Eigen onderzoek heeft hij maar op beperkte schaal verricht, zodat veel gebruik wordt gemaakt van gegevens van anderen, waarbij wat broedbiologie betreft zwaar wordt geleund op een studie van de Fin Leinonen.

Helaas is het een nogal taai werkje geworden met de uitstraling van een omgevallen kaartenbak. Dit kan ook niet anders wanneer een overstelpende hoeveelheid literatuur braaf wordt overgeschreven zonder dat per thema wordt geprobeerd in een gedegen discussie een en ander met elkaar in verband te brengen of op zijn minst op zinvolle wijze samen te vatten. Een voorbeeld is de beschrijving van de verspreiding binnen en buiten de broedtijd. Alle landen van Europa, Noord-Afrika en het Nabije Oosten komen daarbij achter elkaar aan bod. Voor wie geïnteresseerd is in de status van de Witte Kwikstaart in Albanië is dit leuke kost, maar iemand die snel wat algemene zaken omtrent de

verspreiding wil weten, zou meer gebaat zijn bij enkele kaarten. Daarbij komt nog dat zeer vaak en met maniakale nauwkeurigheid details worden opgediend die weinig meer dan anecdotische waarde hebben. Of vergis ik mij en is het wel degelijk van belang in een hoofdstuk over ouderdom en doodsoorzaken omslachtig te vermelden dat in 1939 de vlo *Ceratophylus borealis* in een IJslands nest werd aangetroffen en dat op 24 april 1980 twee Duitse Witte Kwikken na een onweer door een roofvogel werden gegrepen?

Nu kan men natuurlijk tegenwerpen dat men een vogelmonografie niet zo soepel hoeft te lezen als een detective, en dat de leesbaarheid omwille van de volledigheid best geweld mag worden aangedaan. Was het boekje echter maar zo volledig! Doch dat is het allerminst, wat onder andere blijkt in het hoofdstuk verspreiding, waar zelfs de Engelse broedvogelatlas uit 1976 niet wordt genoemd, terwijl de Nederlandse situatie wordt geschetst aan de hand van de *De Nederlandsche Vogels* (1937) en de *Atlas van de vogels in België en West-Europa* (1972). En dat in een toch al zwak hoofdstuk met de slecht gekozen titel „ecologie“, de populatiefluctuaties worden afgedaan met wat vaagheden en merkwaardige veronderstellingen, terwijl uit Engeland b.v. de *Common Bird Census*-gegevens niet gebruikt blijken te zijn om iets over de Rouwkwikstaart te kunnen zeggen, is al helemaal een lachertje.

Toch is over de Witte Kwikstaart veel bekend, en het boekje is dan ook vol van gemiste kansen. Jammer is het b.v. dat gegevens over seizoenverloop en gedrag op slaappleatsen zo rommelig en onvolledig worden gepresenteerd, terwijl aan de achtergronden van het fenomeen sociale slaappleatsen maar weinig aandacht wordt besteed. Het aardigst om te lezen zijn wel de paragrafen over het gedrag van overwinterende vogels, maar wie de artikelen hierover van Davies of Zahavi kent zal er weinig nieuws in aantreffen.

Al met al blijkt het boekje voor geen enkele lezersgroep geheel te voldoen. De gewone veldjongen ziet zijn interesse voor een kwieke vogel al snel verzanden in droge opsommingen, en de wetenschapper zal te zijner tijd liever naar deel zoveel van het *Handbuch der Vögel Mitteleuropas* of zijn Engelse pendant grijpen, want daarin zal globaal hetzelfde te vinden zijn als in dit boekje, maar dan actueler, vollediger en overzichtelijker. Met de hete adem van de noest doorwerkende Glutz von Blotzheim en Cramp in de nek zou de redactie van de NBB er goed aan doen zich te bezinnen over het concept van deze vogelmonografieën, want met boekjes als dit en met zo'n geduchte concurrentie zou de afzetmarkt wel eens snel kleiner kunnen worden.

Fred Hastings

PORTMANN A. 1984. *Vom Wunder des Vogel-lebens*. Piper, München. 219 p. Prijs DM 36.

Dit postuum verschenen en door Heinz Dürer, Bruno Bruderer en vooral Ernst Sutter verzorgde boek van de Bazelse hoogleraar in de diëkunde dr Adolf Portmann (1897-1982) is uitzonderlijk aan inhoud en gedachten. Portmann was een sociaal bewogen en wetenschappelijk beweeglijk mens met een kunstenaarssoog en een gave om moeilijke problemen in eenvoudige

woorden en beelden uit te drukken. De belangstelling die hij zijn leven lang voor vogels heeft gehad, vindt zijn neerslag met name in de beschrijvingen van bouw en functie van de vogelvoer en de post-embryonale ontwikkeling van de vogel (naakte, hulpeloze nestblijvers zijn bij vogels een secundair bereikte mogelijkheid, bij zoogdieren daarentegen een primitieve toestand). Talrijke andere onderdelen van het leven van de vogel worden besproken. Schematische tekeningen van Sabine Bousani-Baur, ten dele nog tot stand gekomen onder Portmann's leiding, vormen een wezenlijk onderdeel van de tekst. Een hoogst origineel en ondanks zijn schijnbare eenvoud diepgravend werk, dat zich door zijn fraaie stijl en aangename typografie vlot laat lezen.

K. H. Voous

VOGELWERKGROEP ZUIDOOST-ACHTERHOEK 1985. *Broedvogels van Winterswijk*. KNNV, Hoogwoud. 232 p. Prijs f 40 (te bestellen door overmaking van dit bedrag op postgirorekening 13028 ten name van KNNV te Hoogwoud).

Alle tot nu toe verschenen avifauna's in Nederland — en dat zijn er heel wat — gingen in meer of mindere mate mank aan een gammele of ontbrekende omschrijving van de gevolgde werkwijze in het veld, loze opvulpraatjes en gebrek aan kennis. Desondanks werden de resultaten als niet ver bezijden de waarheid gepresenteerd. De loftuitingen waren dan ook niet van de lucht. Welnu, met de verschijning van *Broedvogels van Winterswijk* heeft zich een heel ander avifauna-concept aangediend, een concept dat de toets der kritiek wel kan doorstaan.

De Zuidoost-Achterhoek (16 600 ha) bestaat uit verschillende landschappen, waaronder het befaamde hoevenlandschap met zijn beekbegeleidende bossen. Door het hele boek wordt het landschap als achtergrond voor de beschrijving van de vogelbevolking gebruikt, zonder daarbij te vervallen in emotioneel gepalaver over de evidente achteruitgang van het landschap (en dus vogels).

De VWG Zuidoost-Achterhoek heeft vanaf de aanvang van het onderzoek (1977) de nadruk gelegd op een goede methodologische onderbouwing van het onderzoek binnen de capaciteiten van de VWG. Tot en met 1981 is zodoende bijna 5000 ha middels de uitgebreide karteringsmethode (vgl. het handboek *Vogelinventarisatie*) geïnventariseerd. De beschrijving van de werkwijze strekt tot voorbeeld: iedere lezer kan beoordelen wat de waarde van het materiaal is, voorwaar een unicum.

De oppervlakte van de geïnventariseerde proefvelden varieerde van 18 tot 186 ha; in deze gebieden wer-

den alle soorten kwantitatief geïnventariseerd. Daarnaast werd van 53 schaarsere soorten alle territoria in het hele gebied vastgesteld, soms zelfs jaarlijks. De dichtheden van de broedvogels zijn, afhankelijk van de soort, op verschillende wijzen gepresenteerd, onder meer middels territoriumkaarten, territoriumvastheidskaarten (waarin de trouw aan broedplaatsen wordt aangegeven) en per km²-hok. Bij alle verspreidingskaarten dient een landschapskaart als ondergrond. Op deze elegante wijze wordt in één oogopslag de band tussen vogelbevolking en landschap gevisualiseerd.

De soortbesprekingen vullen een belangrijk deel van het boek. Bijna iedere soortbespreking gaat vergezeld van een verspreidingskaart, een kaart met relatieve dichtheden voor de Zuidoost-Achterhoek en wijde omtrek en een fenologiediagram bij de zomergasten (over 10 jaar alle eerste en laatste waarnemingen gesommeerd onder vermelding van gemiddelde en mediane doortrekdata). De tekst is in sub-hoofdstukken onderverdeeld, waarin wordt ingegaan op dialectnaam, status, verspreiding, broedhabitat, broedvogelaantallen, verleden, broedbiologie en bijzonderheden. De aandacht voor de broedbiologie is verheugend, en soms (roofvogels, Kerkuil, Boerenzwaluw, Grote Gele Kwikstaart, Roodborsttapuit, Ortolaan) zo gedetailleerd dat van een kleine monografie gesproken kan worden. Onder de vele verrassingen bij de soortbesprekingen was de stelling dat de Middelste Bonte Specht in de periode 1960-70 hoogstwaarschijnlijk met een kleine populatie als broedvogel aanwezig is geweest. De informatie over broeddichtheden (in een bijlage zelfs gesplitst naar bos- en houtwالتypen) zal velen revolutionair in de oren klinken, maar is steekhoudend tot en met. Daarnaast wordt in een apart hoofdstuk aandacht besteed aan broedvogels in relatie tot het landschap en aan trends in het aantalsverloop van alle 139 (al dan niet voormalige) broedvogelsoorten gedurende de twintigste eeuw.

Afgezien van enkele schoonheidsfouten (verkeerde onderschriften bij verspreidingskaarten van Dodaars en Grote Gele Kwikstaart), een matige reproductie van de foto's en een soms weinig uitgebalanceerde layout is *Broedvogels van Winterswijk* veruit de beste broedvogelavifauna ooit verschenen in Nederland. De VWG Zuidoost-Achterhoek, en vooral de werkpaa-den Jan Grotenhuis, Fred Hustings, Robert Kwak en Rudi Lanjouw, hebben een prestatie van formaat geleverd. Ook het Staring Instituut verdient een pluim, omdat ze het belang van het Winterswijkse materiaal hebben ingezien en daarom een arbeidsplaats van een jaar hebben gecreëerd om het uitgewerkt te krijgen. Het is te hopen dat de informatie over de winter- en trekvogels van de Zuidoost-Achterhoek op dezelfde wijze boven tafel komt.

Rob G. Bijlsma